

VERSLAG
VAN DE COMMISSIE
VOOR NAAMKUNDE EN NEDERZETTINGSGESCHIEDENIS
DER KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE
VAN WETENSCHAPPEN TE AMSTERDAM
OVER 1969

OVERDRUK UIT HET JAARBOEK DER KONINKLIJKE
NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN
1969—1970

Leden van de Commissie voor Naamkunde en Nederzettingsgeschiedenis:

Dr. P. J. Meertens, voorzitter; Prof. Dr. F. L. Debus; Mevr. Dr. A. W. Edelman-Vlam; Mevr. Dr. M. K. E. Gottschalk; Drs. H. Halbertsma; Mr. H. Hardenberg; Prof. Dr. K. Heeroma; Prof. Dr. J. A. Huisman; Prof. Dr. H. J. Keuning; Prof. Ir. L. J. Pons; Dr. Win. Roukens; Prof. Dr. B. H. Slicher van Bath; Dr. P. L. M. Tummers; Prof. Dr. A. Weijnen, leden. Dr. D. P. Blok secretaris.

Adres van het Instituut voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde:
Keizersgracht 569-571, Amsterdam-C. Tel. 020-234698. Postgiro no. 167415.

Medewerkers aan het Bureau voor Naamkunde en Nederzettingsgeschiedenis:
Drs. R. Rentenaar, hoofd van het Bureau; H. Buitenhuis; Drs. R. E. Künzel;
C. D. Nagtglas; A. J. Poolman; Drs. J. E. Romein; N. M. Stolk; R. v. d. Veer.

Medewerkers in algemene dienst:
Mw. C. Batelaan, Boekhouding en Administratie, Mw. L. van Immerzeel, Biblio-
theek, Mw. F. Modderman-Smit, Correspondenten-contact en -administratie,
J. P. Wiegmans, Tekenaar.

Publikaties:

Naamkunde; mededelingen van het Instituut voor Naamkunde te Leuven en
de Commissie voor Naamkunde en Nederzettingsgeschiedenis te Amsterdam.

Redactie voor Vlaanderen: Prof. Dr. H. Draye; Prof. Dr. K. Roelandts en
Prof. Dr. O. Leys. Voor Nederland: Dr. P. J. Meertens, Dr. D. P. Blok en
Prof. Dr. J. A. Huisman.

Redactie- en administratieadres voor Nederland: Instituut voor Naamkunde
en Nederzettingsgeschiedenis, Keizersgracht 569-571, Amsterdam-C. Telefoon
020-234698. Abonnementprijs f 7,50.

Bijdragen en Mededelingen van de Commissie voor Naamkunde en Neder-
zettingsgeschiedenis. Reeks naamkundige studies uitgegeven bij N.V. Noord-
hollandsche Uitgevers-maatschappij te Amsterdam.

COMMISSIE VOOR NAAMKUNDE EN NEDERZETTINGSGESCHIEDENIS — VERSLAG OVER 1969

Commissie

In de samenstelling van de commissie kwam in het verslagjaar geen
wijziging. De commissie vergaderde op 1 mei. Zij kon zich verenigen
met het voorstel van de Volkskundecommissie om de naam van de Centrale
Commissie voor Onderzoek van het Nederlandse Volkseigen te handhaven,
maar de bureaus samen te vatten tot een instituut dat heten zal: Instituut
voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde.

De secretaris en de heer Rentenaar werden beiden benoemd tot lid van
de commissie voor nederzettingsonderzoek van de Stichting „Historisch
boerderijenonderzoek”.

Vragenlijsten

Van de in 1968 voor het Nederlands Instituut van de Universiteit van
Nijmegen uitgezonden vragenlijst no. 9 kwamen dit jaar nog 5 ingevulde
lijsten terug, zodat het totaal terugontvangen lijsten 902 bedraagt.

Symposia

Op 20 december organiseerde de commissie in het Carlton-hotel te
Amsterdam een symposium, waarop Dr. F. Gorissen uit Kleef en Drs. F. J.
Doensen uit Deurne spraken, respectievelijk over „*Aspecten van de kasteel-
naamgeving in de Middeleeuwen*” en over „*Het onderzoek naar de naam-
geving van kloosters in Nederland in de Middeleeuwen en in de Moderne
Tijd*”. Het verslag van dit symposium zal verschijnen in de reeks „*Bijdragen
en Mededelingen der Naamkundecommissie*”, als deel XXVI.

Uitgaven en publicaties

Van de gezamenlijk met de Vereniging voor Naamkunde te Leuven uit-
gegeven „*Mededelingen*” verscheen in het verslagjaar de aflevering 3/4
van de 44e jaargang (1968). Samen met het Instituut voor Naamkunde te
Leuven werd besloten deze uitgave onder een nieuwe titel te laten ver-
schijnen. Voortaan zal de uitgave heten: *Naamkunde*; (met als ondertitel):
*Mededelingen van het Instituut voor Naamkunde te Leuven en de Com-
missie voor Naamkunde en Nederzettingsgeschiedenis te Amsterdam*. In
het voorjaar van 1969 verscheen de eerste aflevering van jaargang I.

In verband met de 70ste verjaardag van de voorzitter verscheen een
speciaal feestnummer P. J. Meertens, omvattende de afleveringen 2, 3 en 4
van de eerste jaargang en tevens de afleveringen 1 en 2 van de tweede
jaargang (1970).

In aflevering 1 van de eerste jaargang schreef de secretaris een artikel
over „*Die älteste namenkundliche Zeitschrift*”, in aflevering 2/4 de heer
Buitenhuis over „*Anthroponymische terminologie*” en in aflevering 1/2

van de tweede jaargang de heer Rentenaar over „*Het leger, de Akademie en de Plaatsnamen*”.

Als deel XXV van de „*Bijdragen en Mededelingen der Naamkunde-commissie*” verscheen onder de titel „*Nederzettingnamen en nederzettingsgeschiedenis in de Nederlanden, Noord-Frankrijk en Noord-West-Duitsland*” het verslag van de lezingen, gehouden door Dr. M. Gysseling en Prof. Dr. A. E. Verhulst tijdens het symposion van 14 december 1968.

De secretaris publiceerde in het tijdschrift „*Annales, Economies, Sociétés, Civilisations*” t. XXIV (Paris 1969) een bijdrage getiteld „*Histoire et toponymie, l'exemple des Pays-Bas dans le haut Moyen Age*”; in „*Frühmittelalterliche Studien III*” (Berlin 1969) een artikel over „*Holland und West-friesland*” en in de bundel „*Studia Frisica in memoriam Prof. Dr. K. Fokkema scripta (Grins 1969)*” een bijdrage over „*Ven(ne) in Holland*”. In de „*Mededelingen van het Instituut voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde*” no. 21, jaargang 1969 schreef de staf van het bureau collectief een artikel over „*Het bureau voor Naamkunde en Nederzettingsgeschiedenis*”.

Lezingen en vertegenwoordigingen

Op het 10de Internationale Congres voor Naamkunde, dat van 8 t/m 13 september te Wenen werd gehouden, werd de Akademie vertegenwoordigd door de Voorzitter, de Centrale Commissie door de secretaris en het Naamkundebureau door de heer Rentenaar. Voor een verslag van dit Congres verwijzen wij naar de Rapporten van de Akademie over het verslagjaar.

Op dit congres hield de secretaris een referaat over „*Die Bergnamen in den Niederlanden*” en de heer Rentenaar over „*Die Namenlandschaft in den niederländischen Dünen*”. Het referaat van de heer Rentenaar zal verschijnen in het derde deel van de Acta van dit congres.

Behalve bij het hierboven genoemde congres werd het bureau vertegenwoordigd door de secretaris bij het Colloquium over „*Franken und Sachsen*”, georganiseerd door de Westfälische Wilhelms-Universität te Münster van 28—30 maart; bij het Colloquium over „*Hauptprobleme der Siedlung, Sprache und Kultur des Frankenreiches*”, georganiseerd door het Institut für geschichtliche Landeskunde te Bonn, van 2—5 oktober; en bij het Colloquium over „*Germanistiek en Neerlandistiek*” ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de Nederlandse afdeling van de Universiteit van Leipzig, georganiseerd van 27—29 oktober.

Voor het 7de Nederlands Oudheidkundig Congres (Correspondentencongres), gehouden op 18 en 19 december te Amersfoort, sprak de heer Rentenaar over „*Historische en naamkundige opmerkingen over de jonge duinen in Nederland*”. De heer Künzel sprak op 23 maart voor de vereniging „*Oud-Dordrecht*” over „*De topografische ontwikkeling van Dordrecht van de 12e tot de 16e eeuw*”.

De heer Buitenhuis sprak over het onderwerp „*Namentypen en migratie*”,

op 27 maart te Eindhoven voor de Genealogische vereniging „*Kempen en Peelland*”, op 9 juni te Alkmaar voor de Genealogische vereniging „*Hollands Noorderkwartier*” en op 14 oktober te Delft voor het Genootschap „*Delfia Batavorum*”.

Huisvesting van het bureau

De verhuizing van het bureau van de Nieuwe Hoogstraat naar de Keizersgracht is van grote invloed geweest op de werkzaamheden, die werden vertraagd of uitgesteld. Tegenover dit tijdelijke nadeel staat echter het blijvende voordeel van een aan de behoeften tegemoetkomende behuizing. De ruimten van het bureau bevinden zich grotendeels op de eerste etage. Deze betere behuizing levert grote voordelen op. Zo zijn er een vergaderen en een collegezaal, zodat de werkzaamheden van het personeel niet meer voor vergaderingen en colleges onderbroken behoeven te worden. Er is een afzonderlijke ruimte, waarin alle kaarten zijn ondergebracht en gelegenheid is ze te bekijken.

De boekenverzameling werd over verschillende ruimten verdeeld, waarbij de bronnenpublicaties in één vertrek bijeengebracht zijn.

Het familienamenarchief van de Volkstelling 1947 is thans in het sousterrain op een veilige plaats ondergebracht. Niet alleen betekent dit een verbetering van de veiligheid van dit unieke materiaal, maar tevens wordt daardoor — veel meer dan vroeger — mogelijk de vele bezoekers een ruimte te verschaffen, waarin zij ongestoord kunnen werken.

Veldnamen

De heer Van der Veer onderhield ook dit jaar de contacten met de medewerkers aan het verzamelen van de veldnamen. Tevens werkte hij dit jaar verder aan de ordening van het veldnamenarchief. Ook hiervoor kwam, door de verhuizing, meer ruimte ter beschikking. De voorraad veldnamen op lijsten, kaarten en fiches is aan het einde van het verslagjaar gestegen tot ruim 140.000.

De werkgroepen in Hardenberg, Gramsbergen, Ommen, Olst en Venraai zetten ook dit jaar hun werkzaamheden voort.

Van de navolgende medewerkers ontving het bureau kaarten, fiches en/of lijsten: K. Boesjes, Roswinkel; G. Boot, Deventer (uit archieven van Deventer); H. A. Giesing Czn, Beetgumermolen (uit de gemeente Menaldumadeel); E. Heupers, Soest (historische veldnamen uit Soest); A. Klein Kranenburg, Wapenveld (historische namen uit gemeente Heerde); J. Kuik, Leeuwarden en G. Kuik, Beilen (uit Zwiggelte); Nederlandse Jeugdbond ter bestudering van de geschiedenis, afdeling Breda, werkgroep Haagse Beemden (uit gemeente Prinsensbeek); H. Poolman, Naarden (aantekeningen bij een aantal oude Naardense straatnamen); N. de Regt, Maasdam; H. Schuiling, Groningen (uit Schipborg en Gasteren); G. Strating, Valte; A. M. v. d. Waal, Renen; T. J. Weggemans, Assen (Daler en Wachtumer es); J. Wieringa, Roden (historische veldnamen uit Lieverden en Zwiggelte).

Op Waterland en de Zaanstreek na heeft de heer Nagtglas zijn werkzaamheden voor de veldnamen in de provincie Noord-Holland voltooid. Aan het einde van het verslagjaar kon hij kaarten en fiches inleveren van de navolgende gebieden: Baafjespolder, Bergermeer, Bovenpolder, Castricumerpolder, Damlanderpolder, Oningepolderde landen onder Egmond-Zuid, Krommenierwoudpolder, polder Landsmeer-Zuid, polder Maalwater, Marker- en Oostwouderpolder, Ooster- en Westerkoog, Vennewaterpolder, alle in Noord-Holland, en de Eskamppolder en Wippolder in Zuid-Holland. Tevens zette hij zijn werkzaamheden in de provincie Zuid-Holland voort, waarbij vooral de gebieden in de naaste omtrek van de grote steden zijn aandacht hebben.

Nederlands Repertorium van Familienamen

Het tellen en controleren van de familienamen uit het materiaal van de Volkstelling 1947 werd ook dit jaar onder leiding van de heer Buitenhuis voortgezet. Naast andere werkzaamheden heeft de heer Stolk dit jaar de telling van de namen in Noord-Holland (uitgezonderd Amsterdam) vrijwel voltooid. De heer Poolman heeft de controle en telling van de gemeente Rotterdam voltooid en is begonnen met de telling van de provincie Zuid-Holland (uitgezonderd Rotterdam en 's-Gravenhage). De drukproef van het aan Amsterdam gewijde deel, waarvoor de heer Meertens de inleiding schreef, kwam aan het einde van het jaar gereed en zal, als deel VII van het Repertorium, in het voorjaar van 1970 verschijnen.

De heer Mr. H. U. Thoden van Velzen heeft de provincie Gelderland geheel gecontroleerd en geteld en de frequentielijsten grotendeels uitgetypt. De commissie hoopt dit deel, dat door Prof. Dr. K. Heeroma zal worden ingeleid, aan het einde van 1970 te kunnen laten verschijnen.

De heer Poolman heeft zich tevens bezig gehouden met een onderzoek naar de Joodse familienamen in Hoorn, in verband met naamsveranderingen bij deze bevolkingsgroep.

Overige werkzaamheden

Ook dit jaar ontving het bureau van de commissie weer vele brieven om inlichtingen. Vragen betreffende toponymische onderwerpen werden beantwoord door de secretaris en de heer Rentenaar; die betreffende anthroponymische onderwerpen door de heer Buitenhuis.

Voor het familienamenmateriaal van de Volksstelling 1947 bestond dit jaar weer veel belangstelling. Vooral nadat het bureau verplaatst was naar de Keizersgracht nam de belangstelling zienderogen toe. Daar de meeste bezoeken gebracht werden door hen die zich met genealogische onderzoeken bezig houden, heeft de heer Buitenhuis in het orgaan „Gens Nostra” van de Nederlandse Genealogische Vereniging mededeling gedaan van de nieuwe behuizing. Deze mededeling is zeker van invloed geweest op het aantal bezoekers.

De door de heer Rentenaar verzorgde „Index op Van Mieris' Groot

Charterboek der Graaven van Holland (delen II, III en IV)”, is dit jaar bij de Staatsdrukkerij van de pers gekomen. De commissie verheugt zich er over dat de langdurige en vaak moeizame arbeid van de heer Rentenaar met deze uitgave is voltooid.

De heer Künzel heeft zijn werkzaamheden aan het Nederlandse archivalische deel van Foerstemanns Altdeutsches Namenbuch vrijwel voltooid. Voor de bureaus van de Centrale Commissie heeft hij verschillende archivalische onderzoeken verricht en heeft zich tevens bezig gehouden met het verzamelen van de oudste plaatsnamen in Nederland.

De secretaris en de heer Rentenaar brachten als leden van de commissie voor nederzettingsonderzoek van de Stichting voor Historisch Boerderijenonderzoek een aantal adviezen uit.

De voorzitter, de secretaris en de heer Buitenhuis, beide eerstgenoemden als lid en de laatstgenoemde als plaatsvervangend lid, onderhielden het contact met de Amsterdamse Commissie voor de Straatnamen. De voorzitter moest aan het einde van het jaar, wegens het bereiken van de daarvoor gestelde leeftijd, als lid van de commissie aftreden.

De heer Buitenhuis is begonnen aan het samenstellen van een register op de „Mededelingen van de Vereniging voor Naamkunde te Leuven en de Commissie voor Naamkunde te Amsterdam”, vanaf de eerste tot en met de 44ste jaargang (1968). In dit register zullen alle in de „Mededelingen” behandelde toponiemen en anthroponiemen opgenomen worden.

Woordenlijst en Standaardisatie

In nauw verband met het bureau werken de Nederlands-Belgische Woordenlijstcommissie, die de wettelijke regeling van de schrijfwijze der Nederlandse plaatsnamen voorbereidt, en de Commissie voor de schrijfwijze van Buitenlandse Aardrijkskundige Namen (C.B.A.N.). De wetenschappelijke voorbereiding voor de vergaderingen van beide commissies geschiedt door de heer Romein.

Gezien het feit, dat diens werkzaamheden zich meer en meer op het bureau voor Naamkunde concentreren, heeft de directeur voorgesteld de heer Romein in de formatie van de Centrale Commissie, afdeling Naamkunde op te nemen. Het Bestuur van de Akademie en het Ministerie hebben hierin toegestemd, zodat de heer Romein vanaf 1 augustus als wetenschappelijk ambtenaar 1ste klas bij het bureau in dienst is. Voor hem kon in het nieuwe gebouw ruimte gevonden worden voor het inrichten van een bureau. Daarbij konden, dank zij de medewerking van de Gemeentelijke Dienst voor Sociale Zaken te Amsterdam, Mw. A. P.A. Engelkes en de heer F. J. Faessen te werk gesteld worden voor het alfabetiseren van de Nederlandse plaatsnamen, ten behoeve van de door de Woordenlijstcommissie voorbereide lijst.

Bibliotheek

De bibliotheek van het bureau werd door aankoop en schenking in belangrijke mate uitgebreid.

De kaartenverzameling kon weer aangevuld worden met de dit jaar verschenen bladen van de Bodemkaart van Nederland (schaal 1 : 50.000). Door bemiddeling van de Ministers van Onderwijs en Wetenschappen en van Defensie ontving het bureau opnieuw een aantal bladen van de chromotopografische kaarten des Rijks (schaal 1 : 25.000) van de Topografische Dienst te Delft. Door bemiddeling van het ministerie van Waterstaat ontving het bureau wederom een aantal kaarten van de nieuwe uitgave van de Waterstaatskaart van Nederland. De namen van de schenkers zijn in de bijlage vermeld. De bibliotheek en de verzamelingen werden ook dit jaar door velen geraadpleegd.

Naast de hiervoor vermelde bezoekers dient nog het bezoek aan het bureau genoemd te worden van Prof. Dr. J. Le Goff uit Parijs, en van Prof. Dr. H. Draye, Prof. Dr. K. Roelandts, de heren W. van Langendonck en C. Marynissen, allen uit België, en Dr. F. Gorissen uit Kleef.

Financiën

Voor het financiële beheer moge worden verwezen naar de rekening en verantwoording van de Centrale Commissie.

P. J. MEERTENS, *voorzitter*
D. P. BLOK, *secretaris*

BIJLAGE

Lijst van personen en instellingen die in 1969 publikaties schonken aan het Naamkundebureau:

J. de Baan; Belgisch Centrum voor Landelijke Geschiedenis; A. Beltman; Bibliotheek- en Documentatieschool te Amsterdam; Dr. D. P. Blok; H. Buitenhuis; Prof. Dr. E. Cabej; J. Dekker; Gemeentelijke archiefdiensten van: Alkmaar, Amersfoort, Amsterdam, Breda, Dordrecht, Groningen, Haarlem, Leiden, Naaldwijk en Rotterdam (R. A. D. Renting); Gemeentewerken Rotterdam; Hoogheemraadschap van Rijnland; Instituut for Navneforskning; Instituut voor Prae- en Protohistorie der Universiteit van Amsterdam; ITBON; J. L. de Jong; Kon. Nederl. Aardrijkskundig Genootschap; Kon. Nederl. Akademie van Wetenschappen; Ir. K. B. Kluiving; Drs. R. E. Künzel; Leipziger Namenkundliche Arbeitsgruppe, Karl Marx Universität; Dr. P. J. Meertens; F. W. Michels; Nederlands Openluchtmuseum; Provinciale Inspectie der archieven van Zuid-Holland; Drs. R. Rentenaar; Ir. H. K. Roessingh; Rijksarchief Groningen; Rijksuniversiteit Groningen; Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders; Werkgroep „Grote Raad” van Amsterdam; Mr. Dr. J. P. Winsemius; Ir. C. A. S. Zwetsloot.